СТОРІНКА ЗІ ЩОДЕННИКА

Студінь, ніч. У повітрі їдкий дим вугля, дурман соснових дерев і сонлива туга Шуманівських мелодій. Питаю себе: "їсти б тобі треба чи заплакати? Голодна ти чи самітна, людино?"

— Го-го! — відповідає в альпійських пропастях Rubezahl.

— Го-го! — з вагою стугонить поїзд, і паралельно до лінії овиду здається, що летить угору, хоче у безкраї перетяти тамту пряму собою, по думці фізичної гіпотези. До коліс вагона прилітають юрбою зимові поля, чорнозем шнурами вирізується з-під снігу, і все те є мов старинна полосата плахта, в якій Ізраїль молиться Богу в Сабат. Вершки сосон, що виросли у проваллях Семерінгу, тонесенькими стрілами мають серед ночі, простягти б руку — і гілка опиниться між пальцями. Але я паду вже у че— люсть тунелю, лечу у якісь дна базальтово-чорних ям, у грозу гір і мою власну, слухаю помертвілим серцем крик невидних коліс...

Крізь ніч і вітер поїзд то бореться о кожну п'ядь, то за— черкує пологі, безсилі круги, мов велетенський брендяк. Він, мабуть, не годен вийти з персня власної істоти і танцює серед проблем так само, як я.

Душевне око, мов око параноїка, бачить усе, що ледве намічене, уявлене знаком утлим, як саме сонне марево. Усе, що є поза полем нормального зору, все, що не переходить ніколи порога його свідомості, в гаку ніч дається йому відчитати скоро і точно, як через скло відчитується бакцилі, зате не бачиться відкритого піаніно і Хри— зіс з алебастру, заслуханої у саму себе.

Йду стрімкими стежками альпійської оселі. Так тяжко мені! Мій клунок незручно уложений, Семерінг з його світ— лами, як поминками по горах, неспана ніч, жах перед незнаним — все те олово. Ще темінь, але на просторах, де ліси заслоняють сходу, зоріє. В ніші маленької

придорожної каплиці глянув на мене з-під шолома, зеленого під плісні, якийсь хижий Goetz von Berlichingen; на мармурі, всуненім у стіну, змуршавіла епітафія. Чорні профілі гір, як божа ведета, тихим віночком сторожать. Оселя спить... Мої кроки лунають по твердій землі нерівно, пошпотуюся.

— Мій пане, простіть... чи від'їхав вчора який відділ у долe?

Глянув на мене, як чоловік не зовсім притомний.

— Чи від'їхав? Не знаю... Ах так, мабуть... Впрочім — розвідаю.

Дітвак з лискучою плетінкою на рукавах мундира. Йде живо, і я не година за ним подоспіти. Завважав, зупинився:

— Підождіть ось тут хвилечку, добре?

У м'якій, піднесеній нотці останнього слова дочува:: і вдячністю сльозу зрозуміння. Іде нервно, наче перечить ся сам з собою або докоряє комусь жалібно й трохи рависно:

— А до мене ніхто... Я сам, о вічні гори!

Хороми сільської гостинниці високі, стеля вигнута рядом аркад, підпертих пілястрами, як у столовій старинного монастиря. Під стіною звал височенних бочок, укритих милом, серпанком сну.

Схиляю мимохіть голову на клунок мій обіч. Подорожнє похмілля начеркає переді мною безконечний шнур Фальстафів у червоних опанчах: вбраними в перстені руками вони придержують розреготані черева.

— Мамо!

Хтось схилився наді мною і читає сердечний антифон; між сторінками святої книги шелестить тафта ясних лент, сіяє золото вітхнених візерунків... Дивлюся, слухаю: се син мій сміється надломаним голосом, блідий, як видиво.

Оперта об нагу деревину на углі якоїсь сільської улиці, жду. Обіч гуде старий, трухлий млин, шукаю в нім подібності з картиною Золя. Рапорт: жовніри стоять, як камінь, перед ними кровожадно нащурений старшина цвяхає шкіряним батіжком об лискучий чобіт. Чую серцем ехо далеке, від якого треба заплакати уголос. Син мій, струнький, молодий, як квітка,— говорить...

— Dienstfrei!

Він дякує.

Rosenhof! Ся назва жорстоко відбігає від правди. Сірий обідраний дім із густими калабанями замість рожаних корчів та приспаної над кужілкою царівни. На подвір'ї нишпорять качки разом з Зузерль, Гретель і Ганзі. На убочі казарми, внизу, мешкає сторожиха, сита, огрядна стирійка, Тебе офіцерської школи у Вільдоні.

Сиджу за столом в отсім Rosenhofi. Мій син розділює жовнірський обід на бляшані тарілки — очевидно, мамі має бути більше. Споримо, говоримо зайві слова, сміємося навіть, коли ділимо наполовину червону фасолю. Мій син висказується з признанням про кухаря, який сьогодні у честь "гостя компанії" встругнув обід першого класу. Се вправляє його в мрійний настрій, серед якого руки мило дрижать, приходять і гаснуть рум'янці, молода душа від наболілої утіхи, як мотиль на шпильці, тріпочеться. Зузерль, Гретель і Ганзі дістають по медяникові зі солодким рожевим скливом і утікають до своїх качок.

Ходимо обоє по шляхах, блідо визолочених нашою радістю. Тепло, Альпи в молочній імлі, склони гір — наче закидані білими лілеями дороги в небо.Тулимося до себе раменами, і я слухаю:

Rosenhof То, мамо, як я був у Тульці, один старенький румун навідувався до мене щодня, бодай на хвилину. То збанок доброго молока принесе, то свіжий сир на хріновім листку, то червону, як рубін, кетягу винограду. В очі заглядає, просить: їж, мій сину, пий, моє дитя! Я позволяв йому гладити мою голову й руки та слухав, що його син на мене схожий, під Добердо могилку має. А його дочка, як срібло, тверда і ясна, астру мені кинула у вікно в той вечір, коли я їхав геть... Направду, мамо, як астра, лежить на моїй дорозі сей спомин. Потому я летів крізь ліси, що вже боролися зі смертю: на кожнім листку бачив дивовижні болючі краски, кобальт, мідь і багор, як попал заходу на лиці людини, що кидає світ. І дівчата співали вечорами над усякий опис. Ріжні правди висвітлюються, як дівчина співає. Я, мамо, під сей спів розумів холітання Одіссея, всю психіку моряків, що пливуть назустріч Лореляй. А вчора один із товаришів грав на скрипці "Ave Maria" Шуберта, і я відкрив нараз солодку істину: мені хотілося кричати з радості, що я все те розумію, що я — людина!

— Цить! Сонце заходить, сину. Пора мені! Вітер зривається з гір, он крокіз стулює квіти на сон, тіні колишуть дорогою.

— Останьте ще, останьте! Тямите, як я читав вам грецьких класиків і як ми раювали тоді? Тямите Ахілла, що тужить на березі моря місячною годиною, аж його тінь чорним світом паде на вовну вод? І як мати його, навіки чула Тетида виринає злякано із лона хвилі, жалує божеського сина?

Піднесене вгору лице дуже бліде, звернене до мене профілем, дуже чистим. Над устами іскорки золотого пуху. Блукає в кутиках тих милих уст трагічна думка, й мене прошибає гострий блиск зрозуміння.

Господи...— шепочу без звуку,— як же се так? Господи!

Під повіками товпляться кладовища у вінках кипарисів, полохливі тіні на стежках у вечоровому вітрі... Усі страхіття існування встають чорними лісами, якісь вежі незнаних міст, де таїться злочин, насупилися, сунуть... На дні споминів моїх плаче жахливе "Со святими", окутало мене чорною плахтою слів... Пробіг!

— Добрий вечір! Можна?

Двері не замикаються. Приходять товариші мого сина. Се й добре: я чулася винуватою перед ними. Кого б ранком не стрінула, у всіх були темні насторошені лиця, всі бігли озлоблено, з особливим інтересом розглядали гранки хідника, сніг навислий на деревах і плоти з настромленими на кілки крапчатими глеками з молока. Тепер вони зрозуміли, що за годину їду, бояться втратити мене, матір. Кожному, знаю я! хочеться просвітліти, загріти душу від найчистішої з усіх людських ласк. Упереджують мої думки, не позволяють моєму синові піти за нічим.

— Чай? Сю мінуту, милий! Папіроску? Ось тобі! (простягають до нього десяток папіросниць). Не клопочся, братику, все принесено, подумано, тілько ти вже нікуди, будь ласка, від мами не відходь!

Я оперлася на поруччя старосвітського фотелю, окру— жена вінком молодих облич, дивлюся на них із теплим, близьким болю спочуттям. Сини різних матерів, з сіл Покуття й Поділля, з жидівських западень, з далеких Мазурів, з-над моря.

Поставали довкола, тужать переді мною, як малі хлопці. Протяжним, співним голосом оповідає молодий далматинець про красу своєї синьої Адрії, жид, якого батько в Сибірі, журиться судьбою малого братчика, що ходив до гімназії, інший жалується мені на тяжкі вправи по горах, каву без молока, брак письма з дому, зуби, що цілими ночами болять... Молоденький чех, ще дитина, вплітає в розмову свої тихі наївні жалі, що

побуджують других до нестримних вибухів сміху. Говорить мені з дрібzою дрожжю вій про злющих, як ніде, собак, поганих, мов мавполюди, про корови, що ходять по горах у дротяних намордниках, так само як собаки...

— Таке тут усе з'їдливе! — кінчить свою елегію, бурливо прочісуючи волосся рухом крайньої безради, то кругом нього зривається нагальний регіт. Ні, се не регіт, се дивоглядний, оп'янілий тугою зойк, що витягає смертельно стривожену душу на маску людського обличчя.

А трухлий млин почерез дорогу меле заодно, зловіміий, мов призначення, і видно з вікна, як по ступнях чорного колеса змііними рухами ллється слизька таємнича вода.